

МЛАДЕЖКАТА ПОЛИТИКА В БЪЛГАРИЯ

Предизвикателства и перспективи

Експертен доклад 2020

МЛАДЕЖКАТА ПОЛИТИКА В БЪЛГАРИЯ

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПЕРСПЕКТИВИ

Младежката политика е стратегия, която се изпълнява от публичните власти, с идея да осигури на младите хора възможности и опит, които да подобрят тяхната успешна интеграция в обществото и да ги превърнат в активни и отговорни членове на същото общество, както и да станат агенти на промяна (Council of Europe CM/REC(2015)3).

Експертен доклад по изпълнението на Националната стратегия за младежта (2010–2020) с основна цел да бъдат идентифицирани потенциални сфери за бъдеща работа и изведени конкретни препоръки какво може да се подобри по отношение на процесите, заложените инструменти за реализиране, мониторинг и оценка на националната стратегия за младежта, както и въвличане на повече от заинтересованите страни от изпълнението на младежките политики.

Съдържание

1.	ВЪВЕДЕНИЕ	4
2.	МЕТОДОЛОГИЯ НА СЪБИРАНЕ И АНАЛИЗ НА ИНФОРМАЦИЯТА	6
3.	ОБЩ ПРЕГЛЕД НА СЪСТОЯНИЕТО, СЪОБРАЗНО ИЗЛОЖЕНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ И КОМПОНЕНТИ	10
4.	РЕЗУЛТАТИ И ЕФЕКТИ ОТ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА МЛАДЕЖТА (2010–2020 Г.)	17
5.	ИДЕНТИФИЦИРАНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПРОБЛЕМНИ ОБЛАСТИ	22
6.	ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ	24
7.	ЗАКЛЮЧЕНИЕ	26
	Литература.....	27
	Списък на фигури и графики.....	28

1

ВЪВЕДЕНИЕ

Докладът се изготвя във връзка с изпълнението на проект на Национален младежки форум (Национален младежки съвет, член на Европейския младежки форум), като основната цел на проекта е да допринесе за формиране и реализиране на по-ефективни и базирани на доказателства младежки политики чрез проследяване изпълнението на основния стратегически документ в сферата – Националната стратегия за младежта (2010 – 2020).

Докладът отразява резултатите от проведено кабинетно проучване, осъществени фокус групи, дълбочинни интервюта (индивидуални интервюта с лица от определена таргет група, провеждани от специално обучени интервюиращи или от самите изследователи), анализ на събраната информация и изготвени препоръки, които да бъдат от полза за ефективни и ефикасни последващи действия от страна на възложителя. Целта на доклада е да се подкрепи възложителят в участието му при формирането, реализирането, оценката и мониторинга на днешните и бъдещите политики за младежта.

Докладът ползва като основни документи Закона за младежта и Националната стратегия за младежта, за да очертае процеса и стремежа на младежката политика, а именно:

- реализирането на ефективна и устойчива младежка политика е „целенасочена и последователна дейност на държавата, общините, младежките организации и обществото, която има за цел създаване на благоприятни условия за пълноценно личностно развитие на младежите и участието им в обществения и икономическия живот, както и приобщаването им в управлението на местно, областно и национално ниво чрез дейности, насърчаващи развитието на младежите в страната“¹.

- визията на Националната стратегия за младежта (2010 – 2020) е свързана със стремежа за „подобряване качеството на живот на младите хора и на условията за успех на всеки млад човек чрез устойчиви механизми за инвестиране в младежта като значим социален капитал и за мобилизиране на потенциала на младите хора в развитието на България и Европейския съюз“².

Докладът взема предвид и, че младите хора в Европа срещат предизвикателства (както и възможности) в области и като образование, заетост, спорт, култура, но и социално включване, гражданска активност и пр. Бърз преглед на различни европейски младежки политики показва, че няма единен подход и процес при решаване на тези предизвикателства. Наличните ресурси в страната и политическата воля да се посрещнат тези въпроси се различават значително. Това рефлектира и в разликите при формулирането и провеждането на младежките политики на национално ниво. Но има почти консенсусно възприемане за ролята на националните младежки съвети³ и ролята на младежките граждански организации (силно отразено в процеса Диалог за младежта на ЕС (преди Структуриран диалог), чието влияние се оформя от няколко значими фактора:

- националните младежки съвети предлагат техния човешки, финансов, социален и репутационен капитал (в това число надеждност, експертиза и легитимност);
- търсенето или възприемането на политически отговорните лица по отношение на приноса на националните младежки съвети;
- създаване на среда, в която различни гледни точки се вземат под внимание, за да се осигу-

¹ Закон за младежта, <http://nism.bg/bg/pages/national-documents.html>

² Национална стратегия за младежта (2010-2020), <http://nism.bg/bg/pages/national-documents.html>

³ Национален младежки съвет (НМС) е „чадърна организация за младежки организации и други организации, осъществяващи младежка работа. НМС функционира основно, за да изрази интересите на организациите си членове, но и като организация, чрез която се провеждат лобистки и защитнически политики (EYF, 2014, p.50).

рят максимална обективност, автентичност и изпълнение на политиките.

В този смисъл, изготвянето на подобен доклад има за цел да подпомогне и допринесе за фор-

мирането и реализирането на по-ефективни и базирани на аргументи младежки политики, като подкрепи експертно гражданските организации на младите хора, обединени под общата шапка на Националния младежки форум.

2

МЕТОДОЛОГИЯ НА СЪБИРАНЕ И АНАЛИЗ НА ИНФОРМАЦИЯТА

При реализирането на проекта на Националния младежки форум са следвани следните етапи, които спомагат за максимален обхват на събираната информация, както и анализ, оценка и изводи:

1. Оценка на постигнатите резултати вследствие изпълнението на Националната стратегия за младежта (2010 – 2020) чрез:

1.1. Кабинетно проучване (desk research)

Дейността включва проучване и анализ на наличната информация за постигнатия напредък вследствие на изпълнението на Националната стратегия за младежта за периода 2010–2020, а именно годишните планове за изпълнение на Стратегията, отчетите от тях, годишните доклади за младежта и друга налична информация за постигнатите резултати от изпълнението ѝ. Целта на този първоначален сравнителен анализ на данните за годините е да бъдат идентифицирани сферите, в които има напредък, неговото измерение, както и тези, в които се забелязва недостиг на информация за постигнатото или липса на достатъчен напредък. На база на резултатите от това проучване може да се осъществят последващи дейности.

1.2. Създаване на въпросници за фокус групи и дълбочинни интервюта.

След първоначалното кабинетно проучване и идентифицирането на сфери, в които липсва достатъчно информация за постигнатия напредък, е създаден списък от индикатори за проследяване, на базата на който са създадени въпросници за провеждане на дълбочинно интервю и общо 9 фокус групи, всяка от които е свързана с една от 9-те сфери на работа, посочени в Националната стратегия за младежта (2010–2020).

1.3. Провеждане на фокус групи и дълбочинни интервюта.

Поради особеностите на изследваната аудитория и с цел постигане на по-качествен резултат, екипът на проекта провежда общо 15 фокус групи вместо планираните 9. Всяка от фокус групите цели да събере повече информация за напредъка в съответните 9 сфери, като се допитва до бенефициенти на осъществяваните стратегии, организациите, които са ги осъществили, младежи (студенти и ученици) и други. Също така са проведени 5 дълбочинни интервюта с експерти от най-дискутирани сфери в проведеното кабинетно проучване.

1.4. Обработка и обобщаване на информацията и резултатите от проведените фокус групи.

Екипът, създал въпросниците, е обработил и обобщил събраната информация, с което е допълнена картината относно отчитането на резултатите от изпълнението на стратегическия документ. Обобщената информация се включва като част от този доклад за нуждите на последващата дейност.

2. Анализ на събраната информация, изводи, формулиране на препоръки за подобряване прозрачността, мониторинга и оценката при съставяне и осъществяване на младежките политики в България и изготвяне на експертен доклад.

На база на информацията, събрана по време на кабинетното проучване, и тази от проведените петнадесет фокус групи и дълбочинни интервюта, както и на основата на анализ на публикации и данни се изготвя доклад по изпълнението на Националната стратегия за младежта (2010–2020). Основната цел е да бъдат идентифицирани потенциални сфери за бъдеща работа и изведени конкретни препоръки какво може да се подобри по отношение на процесите, заложените инструменти за реализиране, мониторинг и оценка на Националната стратегия за младежта, както и въ-

вличане на повече от заинтересованите от изпълнението на младежките политики страни.

Анализът възприема задължителните изисквания на Денщад⁴, които определят една **ефективна, модерна и европейски ориентирана младежка политика**:

- **ясно определен държавен орган за младежта** – държавният орган трябва да е с ясно разписани отговорности по координацията на въпросите, които се отнасят до младите хора, и за координацията по развитието на националната младежка политика. Обичайно това е министерство. Също така при разписана стратегия е възложена задачата на същото това министерство да координира изпълнението ѝ. Развитието на стратегията включва изчерпателни консултации с младите хора и гражданските организации.
- **ясно дефинирана целева група** – концепцията за млад човек е повече социален конструкт, отколкото биологически определена възраст, което означава, че в зависимост от епохата, социално-икономическото развитие на обществото, както и от източника на информация, може да има разлики. Всяка страна сама определя това понятие.
- **конкретна и прозрачна стратегия** – националната политика с високо качество не се измерва само с количеството отделени средства в бюджета за младежки организации и млади хора. Най-добрата политика е онази, която следва ясна стратегия, по най-добрия начин анализира и адресира реалните нужди на младите хора, успява да развие конкретни и специфични цели и прилага мерки, които в най-добрия случай постигат целите, които са заложили. Ясните, специфични цели, мерки, свързани с качествени индикатори, са от особено значение за добрата стратегия.

Разбиването на целите на специфични подцели, мерки, индикатори и дейности е процес, който изисква специална експертиза и обучение. Развитието на конкретна стратегия с различните ѝ елементи е важно, за да се изгради и пълноценна система за оценка и мониторинг.

Прозрачността в стратегията означава ясна и неоспорима връзка между целите и специфичните цели, от една страна, и конкретните действия, от друга. Достъпът до документи е публичен. Отговорностите и механизмите са ясни.

- **политика, базирана на знанието** – младежката политика трябва да е базирана на нуждите на младите хора, но реални нужди, които са документирани чрез изследване. Политиката, основана на знанието, се състои от два елемента: научно знание и практично (експериментално) знание. Двата елемента са еднакво важни.

Подходът, стъпващ на реални данни, е ключов за изпълнението на Стратегията. Така се постига знание кои мерки са приложими и кои не, както и кога и как да бъдат приложени. Изходните данни, осигурени чрез проучване, дават възможност за измерване на въздействието на политиката. Поддържането на постоянен контакт с релевантна изследователска общност и подкрепа за провеждане на изследвания е задължение на държавните институции, отговорни за политиките за младежта.

- **разглеждането на младите хора като ресурс, а не като проблем** – младежките политики имат различни перспективи, отразяващи виждането на правителството за ролята на младите хора в обществото като ресурс или като проблем. Тази дихотомия отразява разликите във философията на младежката политика.

Традиционно, проблемно ориентираният подход е доминиращ при политиките за младежта. Младите хора са разглеждани като група, изложена на риск или уязвима и нуждаеща се от защита. Такива политики са насочени към специфични сегменти от младежката група с много ограничена координация между отделните сектори.

Перспективата, че младите хора са ресурс, отвежда към идеята, че те са **ценни граждани с права и капацитет** и трябва да се осигурят условия за активно гражданство, както и да се намери начин да бъдат овластени да реализират пълния си потенциал. Насърчават се критичното мислене и независимостта. Такива политики таргетират всички млади хора и целят развитието на интегриран междусекторен правителствен подход. Правителството осигурява „пакет от възможности“ за младите хора.

- **промотиране на младежкото участие** – на основата на аргумента, че младите хора са ресурс, трябва постоянно да се търси начин как да бъдат включени в развитието и изпълнението на младежката политика.

Проекцията на тези характеристики в конкретни дейности откроява разбирането, че **младежките граждански организации** трябва да бъдат съществена част от всеки модел на младежко участие или механизъм, да бъдат раз-

⁴ Denstad, F. Youth policy manual. How to develop a national youth strategy? Council of Europe publishing, 2009, p. 14 - 20

познавани и да се ползват с подкрепа от страна на правителството. Най-вече младежките организации трябва да бъдат чувани, когато се обсъждат теми, свързани с младите хора.

Националният младежки съвет трябва да има предимство като партньор на правителството при развитието на младежката политика. Включването на младежките граждански организации в развитието на младежките политики и тяхното изпълнение е значим европейски стандарт. Младежката политика трябва ясно да разпознае гражданските организации и да включва мерки за подкрепа на повече млади хора да станат част от тях или да създадат техни организации, като начин да се насърчи активното гражданско участие и поемането на отговорност за развитието на обществото.

- **междусекторен интегриран подход към младежката политика** – правителствата имат широк набор от отговорности, които трябва да адресират в една национална младежка политика. Във всяка европейска страна образованието, здравето и заетостта се определят като значимите сектори по отношение на политиките за младежта. Младежката политика трябва да включва съгласувана и интегрирана стратегия за това как правителството вижда различните сектори във връзка помежду си. Тези сектори са различни, но функционират във взаимодействие и изграждат ясен хоризонтален механизъм на координация за решаване на младежки проблеми и създаване на възможности.
- **междуведомствено сътрудничество** – младежката политика се различава от други политики по това, че засяга различни сфери на дейността на министерствата. Затова е и важно да се намери начин да се включат различните министерства при разработването на стратегията. Предизвикателство за този процес се оказва „собствеността“ на лидерството и резултатите след това.
- **отделен бюджет** – националната младежка политика трябва да има отделен бюджет с оглед реализирането на предвидените мерки и дейности. Може да се наложи и добра координация с други ведомства, когато мерките и дейностите са общи. Ако правителството разпознава ролята на младежките организации, бюджетът често предвижда инвестиции в младежки инициативи и подкрепа за стабилността (административен капацитет) на неправителствения сектор. Практиките в други европейски държави показват наличието на административни грантове, които спомагат организациите да имат секретариат и други дейности, които не са проектоориентирани.

- **установени връзки между локално, регионално и национално ниво** – националната младежка политика трябва да очертае действия и мерки на национално ниво. В същото време националната младежка политика не може да се осъществи без активното включване на местните власти. Търсят се координация, партньорство и съвместно управление. Като резултат на действията на национално ниво местните власти трябва да са високо мотивирани да адресират младежки проблеми и да развиват локални младежки планове.
- **по подобие на европейските и международните практики** – младите хора се възприемат в контекста на различните общности, към които те принадлежат.

Анализът на изпълнението на Националната стратегия за младежта (2010 – 2020) има предвид и компонентите на младежката политика, които според Уилямсън⁵ включват:

- **Покритие** – понятието, свързано с предоставяне на услуги и ключовото предизвикателство за достъпност, рамкира различни въпроси: политически въпроси, социални групи и географски обхват;
- **Капацитет** – понятието се отнася към въпроси, свързани с политическата воля (и стабилност), законодателни изисквания и ефективни структури на изпълнение; ролите и взаимодействието на правителството и младежките граждански организации;
- **Компетентност** – понятието адресира практиката на упражняване и усъвършенстването на професионализма и професионализацията;
- **Координация** – отнася се към начина, по който и вертикално, и хоризонтално младежката политика постига съгласуваност и допълване. Как човешките и финансовите ресурси оказват въздействие върху вероятността политическите стремежи да бъдат превърнати в ефективна практика в полза на младите хора, към които са насочени;
- **Цена** – превръщането на политическите стремежи чрез наличните ресурси в ефективна практика в полза на младите хора.

Пак според Уилямсън⁶ стратегическите младежки политики се базират на:

⁵ Williamson, H., Supporting young people in Europe: principles, policy and practice. Council of Europe publishing, 2002, p. 35
⁶ The characteristics are adapted from Rabey, T. 2015, Connection, Coherence and Capacity: Policy Making in Smaller Countries and recognized by Williamson, H., 2016, Key Issues in Developing and Implementing Youth Policy Strategic Documents, p. 42

- **Фокус върху резултатите, целите и междуведомствения подход** – това се отнася както за различните области, които трябва да бъдат обхванати, така и осигуряването на съгласуваност между тях;
- **Отвореност, прозрачност, партньорство и включване** – включване на младите хора, както и техните представителства като НМС, организации в частна или обществена полза и пр.;
- **Ефективно управление на процеса** – означава яснота по отношение на ролите, отговорностите и отчетността;
- **Икономичност на дизайна** – свеждане до минимум на необходимите ресурси и административната и регулаторната тежест, наложена на другите от политиката;
- **Доказателствен подход при процеса на вземане на решение** – честен и обективен процес, но и възможен, отзивчив, рефлексивен и практичен;
- **Политическа и професионална компетентност** – стремеж и ангажираност към процеса.

3

ОБЩ ПРЕГЛЕД НА СЪСТОЯНИЕТО, СЪОБРАЗНО ИЗЛОЖЕНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ И КОМПОНЕНТИ

Съобразно така представените задължителни изисквания на Денщад⁷, които определят особено-стите на ефективната, модерна и европейски ориентирана младежка политика, компонентите ѝ и характеристиките на добрия процес на провеждане, както и на основата на наличните резултати от предходните дейности по проекта, може да се очертае общото състояние:

1. Създадена е институционална и нормативна рамка:

1.1. **Закон за младежта на Република България** (2012 г.): този закон е основният документ, върху който се основава младежката политика в страната. Той определя нейните параметри, фиксира институционалното устройство и дава основните дефиниции и концепции в областта на политиките за младежта.

Според закона **основната цел на държавната политика за младежта е създаване на благоприятни условия за пълноценно личностно развитие на младежите и участието им в обществения и икономическия живот, както и приобщаването им в управлението на местно, областно и национално ниво чрез дейности, насърчаващи развитието на младежите в страната.** Законът определя институциите, които са отговорни за изпълнението на основните цели на националната политика за младежта:

- Народно събрание;
- Министерският съвет;
- Министерството на младежта и спорта;
- областните управители;
- общините;

- Националният консултативен съвет за младежта към Министъра на младежта и спорта⁸.

1.2. Приета е конкретна и прозрачна Национална стратегия за младежта, в изпълнението на която:

- 1.2.1. до 31 март се приема план за изпълнение;
- 1.2.2. се приемат национални програми по предложение на Министъра;
- 1.2.3. се изготвя годишен доклад.

1.3. Определен е ясен държавен орган за младежта: държавната политика за младежта се провежда от Министерския съвет чрез Министъра на младежта и спорта и в съответствие с Националната стратегия за младежта.

1.4. Министърът на младежта и спорта:

- координира дейността на централните и териториалните органи на изпълнителната власт в изпълнение на политиката за младежта;
- взаимодейства с младежките организации при осъществяване на държавната политика за младежта;
- ръководи, организира и координира програми и проекти в областта на младежта;
- насърчава младежкото доброволчество.

⁸ Включващ: зам.- министъра на младежта и спорта, зам.-министъра на икономиката, зам.-министъра на туризма; зам.-министъра на труда и социалната политика, зам.-министъра на здравеопазването, зам.-министъра на културата, зам.-министъра на вътрешните работи, зам.-министъра на правосъдието, зам.-министъра на регионалното развитие и благоустройството; зам.-министъра на финансите; зам.-министъра на образованието и науката; зам.-председателя на Държавната агенция за закрила на детето; представител на Националното сдружение на общините в Р България; представител на Националното представителство на студентските съвети; по един представител от всяка една национално представителна младежка организация

⁷ Denstad, F. Youth policy manual. How to develop a national youth strategy? Council of Europe publishing, 2009, p. 14

2. Дефинирана е целевата група:

В Допълнителни разпоредби на Закона за младежта е определено какво се разбира под „младеж“ – лице на възраст между 15 и 29 години.

3. Политика, базирана на знанието

Всяка година се провежда проучване, чрез което се събират определени данни по конкретно задание. Проучването се провежда за целите на изготвяне на Годишния доклад. Тук е важно да се отбележи, че, изглежда, данните от предходната година не се използват при формиране на плана за изпълнение като изходни данни, което да спомага измерването на въздействието на провежданата политика дългосрочно. С други думи, добрата практика за провеждане на ежегодно емпирично проучване не се използва ефективно в провеждането на младежки политики. Очевидна е нуждата от интегриране на Годишния доклад за младежта като системен инструмент за междинна оценка на изпълнението на планираните младежки политики.

4. Разглеждането на младите хора като ресурс, а не като проблем

Във връзка с изпълнението на задачите, възложени със Закона за младежта на Министъра, са създадени две национални програми за младежта, които да подкрепят идеите, изявите и постигането на конкретни резултати за младите хора: Национална програма за младежта (НПМ) за 2011 – 2015 и 2016 – 2020 г. и Национална програма за изпълнение на младежки дейности по чл.10а от Закона за хазарта (НПИМД) за 2017, 2018, 2019 и 2020 г.

Основните цели, заложи в НПМ в периода (2011–2015 г.), са:

- Насърчаване на личностното развитие и икономическата активност на младите хора и подобряване на достъпа до информация и качествени услуги.
- Повишаване на гражданската активност на младите хора.
- Превенция на социалното изключване на млади хора в неравностойно положение.
- Развитие на младежко доброволчество.
- Личностно и професионално развитие на младите хора в малките населени места и селски райони.
- Развитие на межкултурния и международния диалог сред младите хора.
- Усъвършенстване на младежката работа.

Тези цели следват целите на Националната стратегия за младежта с изключение на две от тях –

насърчаване на здравословния начин на живот и ролята на младите хора в превенцията на престъпността. Добавено е ново поле на работа в областта на младежката политика: усъвършенстване на младежката работа.

Ключовите думи са „насърчаване“, „подпомагане“, „осигуряване“, „улесняване“, „предоставяне“, „популяризиране“, „организиране“, „повишаване“. Забелязва се, че младежите са поставени по-скоро **в ролята на получатели и публика на младежките политики, разглеждат се по-скоро като проблем**. Техните възможности за участие в създаването на политиките, вземането на решения и някакъв активен принос са ограничени и почти не фигурират в програмата.

Разпределението на видовете дейности по програмата се определя от заложените подпрограми: Развитие на мрежата от младежки информационно-консултантски центрове (МИКЦ); Национални младежки инициативи и кампании; Младежко доброволчество и участие в доброволчески инициативи; Развитие и признаване на младежката работа.

От прочетените национални доклади за младежта (за периода 2011–2015 г.) е видно, че по-активно изпълнение на различни мерки е предприето по подпрограма „Развитие“ на МИКЦ и Национални младежки инициативи и кампании, по които са докладвани и най-много изпълнени дейности. Работата по младежкото доброволчество и развитието на младежката работа остава на втори план.

Визията в двете последователни програми за младежта за 2011 – 2015 и 2016 – 2020 г. съвпада:

Подобряване качеството на живот и реализация на младите хора чрез създаване и прилагане на устойчиви механизми за инвестиране в младежта като значим социален капитал, който допринася за пълноценното социално-икономическо развитие на България като страна членка на Европейския съюз.

Стратегическите цели обаче се различават. В Националната програма за младежта (2016–2020) те са:

- Улесняване на достъпа до качествени услуги за специална подкрепа на пълноценното личностно и обществено развитие на младите хора в съответствие с потребностите и интересите им.
- Насърчаване на здравословния начин на живот сред младите хора.
- Развитие на доброволчеството сред младите хора като движеща сила за личностно развитие, мобилност, учене, конкурентоспособност, социално сближаване, солидарност между поколенията и формиране на гражданско самосъзнание.

- Създаване на привлекателна среда за развитие на младите хора в малките населени места и селските райони.
- Създаване на благоприятна, насърчаваща и подкрепяща среда за качествена професионална реализация на младите хора в България.

Както е видно, текущата национална програма за младежта редуцира целите в областта – липсва целенасоченост в насърчаване на гражданската активност, развитието на младежката работа, социалното включване и насърчаване на междукulturния диалог. Всички тези ключови области по отношение на младежта са обединени в една.

Същото важи и за разпределението на дейностите по подпрограми, които този път са две: развитие на мрежа от младежки информационно-консултантски центрове (МИКЦ) и национални младежки инициативи и кампании. Дейностите и задачите, които са били обект на предходните подпрограми, сега са интегрирани в текущите две. Възможна причина е желанието за обединяване на повече средства в една програма с цел по-голяма ефективност, но крайният резултат е по-скоро отпадане на голяма част от идентифицираните в Националната стратегия проблеми от дневния ред на програмите за младежта. Това е видно и от последните доклади, както и от отношението на младите хора към доброволчество, членуване в НПО, участие в младежки организации и др., регистрирано чрез социологическите проучвания сред младите. През последните две години програмата МИКЦ изцяло отпада.

Националната програма за изпълнение на младежки дейности (НПМД) е създадена през 2017 г. в изпълнение на политиките за младежта, посочени в самата програма, чиято основна цел е „подобряване на качеството на живот на младите хора и на условията за успех на всеки от тях чрез устойчиви механизми за инвестиране в младежта като значим социален капитал и за мобилизиране на потенциала им в развитието и просперитета на страната ни“. Уточнява се също, че програмата е инструмент за „изграждане на социално отговорно поведение в съответствие с принципите на Закона за младежта, приоритетите на Националната стратегия (2010 – 2020) и европейската политика за младежта“. За целева група са посочени всички млади хора между 15 и 29 години, като се цели разширяване на знанията им и приобщаването им към ценностите на гражданското общество, наука, култура, изкуство, предприемачество, здравословен начин на живот, спорт и за предотвратяване на противообществените прояви на младите хора и рисковото им поведение. Гражданските организации са разпознати като възможни непреки участници в дейностите.

Акцент са проблемните теми за съвременното общество – рисков поведение и различни форми на зависимост, като в реализираните дейности включването на спорта се приема като основен инструмент за превенция и насърчаване на здравословен и активен начин на живот сред младите хора. В основната цел на програмата фокусът е стеснен, като се уточнява, че програмата „е разработена в отговор на наблюдаваните негативни тенденции по отношение на различните форми на рисков поведение на голям брой млади хора при различни форми на влияние и/или на зависимости, както и на идентифицирани потребности за ангажиране на вниманието и интересите им и насочването им към важни социални процеси в обществото“. Няма препратки към изследвания, анализи, доклади, където могат да се разпознаят подобни тенденции, както и идентифицирани потребности.

Програмата е едногодишна, реализира се и през 2018, 2019 и 2020 г. През 2017 г. се посочва като:

- Основна цел

Изграждане на социално отговорно поведение и превенция на различни зависимости и/или агресия, с което да се подобрят качеството на живот и средата, в която живеят и общуват младите хора.

- Очаквани резултати и индикатори

- Повишена информираност сред младите хора за разпознаване на видовете зависимости и рисков поведение, водещо до агресия, и изграждане на уменията за справяне с тях. Достигнати минимум 150 000 млади хора.
- Увеличен брой на младите хора, придобили умения за разпознаване на рисковите фактори, водещи до агресия и различните зависимости и за справяне в рискова ситуация при натиск от обкръжаващата среда. Достигнати минимум 5000 млади хора.
- Увеличен брой на младите хора с придобити базови умения за практикуване на вид спорт и мотивация за водене на здравословен и физически активен начин на живот. Достигнати минимум 10 000 млади хора.
- Повишено влияние на неформалното/интерактивното образование върху младежките общности. Разпространени минимум 50 анимирани и/или интерактивни образователни инструменти.

В очакваните резултати има както количествени (брой информирани), така и качествени индикатори (придобити умения), също се търсят модерност и устойчивост на образователната среда чрез създаване на дигитални инструменти.

През 2018, 2019 и 2020 г. основната цел и очакваните резултати съвпадат:

- Основна цел

Създаване на условия за изграждане на социално отговорно поведение чрез насърчаване на здравословен начин на живот, превенция на агресия и различни форми на зависимости сред младите хора.

- Очаквани резултати

- Прозрачност при изпълнението на Програмата за всички целеви групи и заинтересовани страни.
- Положителна обществена нагласа за инициативите на ММС, осъществявани в подкрепа на младите хора.
- Организиран и проведен информационни кампании, насочени към изграждане на умения за разпознаване и превенция на видовете зависимости, както и за намаляване на агресията сред младите хора.
- Разработени и разпространени информационни материали сред целевата група.
- Организиран и проведен публични събития с участието на млади хора и ангажирани институции и организации на всички нива.
- Организиран и проведен обучения за различните възрастови подгрупи млади хора.
- Организиран и проведен инициативи за привличане и насочване на вниманието на младите хора и повишаване на тяхната чувствителност към различните видове зависимости и/или агресия.
- Организиран и проведен масови прояви със спортен характер с участието и насочени към целевата група за стимулиране и насърчаване към здравословен и физически активен начин на живот и/или превенция на рисковото поведение сред младите хора.
- Организиран и проведен демонстрации и публични събития за представяне и популяризиране на различни възможности за практикуване на спорт в свободното време като алтернатива на рисковото поведение/агресията.
- Повишено внимание на неформалното/интерактивното образование върху младежките общности.
- Включване на възможно по-голям брой млади хора в дейности, които ще подпомогнат изграждането на навици за здравословен и физически активен начин на живот като модел за превенция на агресията и различните форми на зависимости, както и за изграждане на социално отговорно поведение.

Чрез очакваните резултати могат да се формулират както количествени (брой проведени информационни кампании, изработени информационни материали, проведени обучения и пр.), така и качествени индикатори (повишена положителна нагласа, по-осезаема чувствителност към различни зависимости, изграждане на социално отговорно поведение и пр.).

За програмите през 2017, 2018 и 2019 г. са направени и публикувани анализи, като се предполага, че за програмата през 2020 г. ще бъде направен и публикуван такъв през 2021 г. Анализите съдържат **само количествени индикатори** като брой подадени проектни предложения, брой достигнати млади хора, брой изработени видео клипове и анимирани банери и пр.

Основното предимство и на двете програми е, че дават конкретни индикатори за изпълнението на основните стратегически и оперативни цели и задачи (като брой достигнати млади хора, брой обучения, брой семинари и т.н.). От друга страна, **следенето на тези индикатори не е обвързано с работещ механизъм, който да проследи връзката между постигнатите резултати и заложените цели и да измери ефектите от проведената политика.** Изброените индикатори за постигнат резултат са предимно количествени, като не се проследява дългосрочна промяна. Липсват анализ и оценка на качествени резултати, чрез които да се потвърди постигната промяна, например в нагласите или в самото практикуване на доброволчество, създадена благоприятна, насърчаваща и подкрепяща среда, улеснен достъп до качествени услуги, които гарантират подкрепа при личностното развитие, подобрени умения за разпознаване на зависимости и справяне с рискови ситуации и пр.

5. Промотиране на младежкото участие

Чл. 2 от Закона за младежта също поставя младежкото участие в социалния и икономическия живот като една от целите на държавната младежка политика. Подобно на Стратегията, в Закона също са записани основни принципи, на които младежката политика у нас следва да се основава, макар и да не се припокриват изцяло с тези, заложен в Стратегията.

Основните принципи на държавната политика за младежта и по-конкретно т. 5 (гарантиране на диалог и участие на младежите при формиране на политиката за младежта) и т. 6 (свобода на сдружаване на младежите, свобода на младежките инициативи, самоуправление на младежките организации) засягат пряко младежкото включване и неговото насърчаване.

В Националната стратегия за младежта насърчаването на младежкото включване е заложено в

следните цели: (2) Подобряване на достъпа до информация и качествени услуги; (5) Развитие на младежкото доброволчество; (6) Повишаване на гражданската активност; (8) Повишаване на ролята на младите хора в превенцията на престъпността.

Участието на младежите в социално-политически процеси е сред основните елементи на политиката в областта на младежта, въпреки това **Законът за младежта не дава ясна дефиниция на младежко-то включване**. По отношение на аргумента, че младите хора са ресурс, трябва да се търси постоянно начин как да бъдат включени в развитието и изпълнението на младежката политика. **Младежките граждански организации** трябва да бъдат съществена част от всеки модел на младежко участие или механизъм, трябва да имат значимо разпознаване и подкрепа от страна на правителството. Законът дефинира какво се разбира под младежка организация, както и вменява основна задача на Министъра да взаимодейства с младежките организации при осъществяване на държавната политика за младежта. Законът определя също така какво е национално представителна младежка организация, но няма определение за национален младежки съвет или друга форма на чадърно представителство на младежки организации по определението на Европейския младежки форум.

Има създаден Обществен съвет, който е консултативно звено към Министъра на младежта и спорта за формиране на позиции, становища и инициативи за **решаване на проблеми** от специалната компетентност на Министъра, определена в Закона. Има утвърдени правила, според които в състава влизат представители на организации по ЗЮЛНЦ в обществена полза, както и по право представители на национално представителните младежки организации и Национално представителство на студентските съвети (НПСС). Прави обаче впечатление, че няма публикувани протоколи от проведените заседания в съответствие с принципите, утвърдени от Закона, за да може да се открие постигнатото в тази сама по себе си стратегическа област в развитието на обществото, каквато е сферата на политиките за младежта.

6. Междусекторен, интегриран подход към младежката политика

Националният консултативен съвет за младежта (НКСМ) съгласно Закона има жизнено важни функции по време на формиране на националната политика за младежта. Съветът участва във всеки от етапите на изготвяне и провеждане на младежките политики, като дава становища по проекти на нормативни актове и стратегически документи, които се отнасят до политиката за младежта; предлага мерки за постигане целите на държавната политика за младежта; обсъжда и други въпроси, свързани с провеждане на политиката за младежта.

Съветът се свиква по инициатива на своя председател (Министъра на младежта и спорта), като никъде в Закона за младежта, правилника за неговото функциониране или друг нормативен документ не е записано колко пъти годишно следва да заседава. С оглед на неговите функции, отбелязани по-горе, се очаква този орган да заседава поне два пъти годишно – при изготвяне и приемане на годишен план, при изготвяне и приемане на годишен доклад, при изготвяне и приемане на отчет за изпълнение на годишния план. За последно (към средата на март 2020 г.), според данни, достъпни в сайта на ММС и на Националната информационна система за младежта (НИСМ), Националният консултативен съвет за младежта е свикван на 14 юни 2019 г. Няма качени протоколи от проведени заседания нито на сайта на ММС, нито на НИСМ.

В състава на НКСМ са включени дванадесет представители на различни институции, както и представители само на определени организации – на Националното представителство на студентските съвети и на национално представителни младежки организации (две организации). При желание НКСМ може да кани и други организации и експерти в областта. Може да се очаква, че такъв въпрос следва да почива върху регламент, за да се гарантира принципният институционален ред при осъществяване на дадената консултативна процедура. Предвид спецификата на младежката група, участието на разнообразни структури в тези формализирани комуникационни и съвещателни междуйнституционални групи е не само полезно, но и очаквано. Аргументите за това произтичат от обективните разлики в различните възрастови, статусни, регионални и други подгрупи за генералната съвкупност на младежта. Доколкото една от целите в осъществяване на стратегическите приоритети за развитието на младежките политики е по-пълноценно обхващане и многофакторно социално включване на младежта, то диференцираният подход и разширяването на участието на самите младежи в тези дейности е ключов индикатор за успеха в тази сфера.

7. Отделен бюджет

За двете национални програми за младежта и младежките дейности са предвидени средства за изпълнение на заложените цели в Националната стратегия за младежта.

8. Установени връзки между локално, регионално и национално ниво

Законът определя **областните управители и общините** също да изготвят свои общински и областни стратегии за младежта, годишни планове, както и отчети за тяхното изпълнение. Тези мерки пряко кореспондират с принципа за **децентрализация на политиките за младежта**, който е и основен меха-

низъм в изпълнението на младежките политики на европейско равнище. Законът създава и възможности за сформирани на общински консултативни съвети, в които да се обсъждат общинските младежки планове преди приемането им, но практиката показва, че твърде незадоволителен дял от общините прилагат този механизъм.⁹

Младежката политика се осъществява посредством съвместните усилия на множество държавни институции – представители на изпълнителната власт. Тяхната работа се взема предвид при изготвяне на годишните доклади за младежта, но механизмът за взаимодействие не работи добре и не отговаря на изискването Министерството на младежта и спорта да координира цялата държавна политика в областта на младежта. Така и проблемите, посочени в документите, засягащи младежката политика в страната, като младежка безработица, бедност, тревожно ниските нива на раждаемост и т.н. са отнесени към други институции. Тези институции, обаче, не се вижда да работят в синхрон с Министерството на младежта и спорта, нито ММС има ясно изразени действия и предприети мерки по отношение на горните проблеми.

9. В сравнение с европейските и международните практики

Забелязва се, че стратегическите цели са директно обвързани с европейското законодателство в областта. От друга страна, целите на Стратегията отговарят и на основните проблеми пред българската младеж, дефинирани в същия документ. Подредбата на целите също не е случайна, а отразява важноста им така, както е разбрана от нейните съставители. Социално-икономическите проблеми на младежта са от първостепенно значение, повишаването на активността и доброволчеството, от друга страна, са оставени на по-задно място, което до голяма степен е показателно за отношението към тези цели от страна на институциите и политическите фигури в страната. Проактивното участие на младежите в политики, пряко засягащи техните проблеми, интереси и цели предполагат „включване“, „участие“, „овластяване“ и „доброволчество“.

ИЗВОДИ:

Може да се обобщи, че от формална гледна точка има необходимата институционална и нормативна рамка, която да спомогне провеждане на ефективна и съгласувана политика за младежта. Има действащ закон, приета стратегия с дългосрочно действие, ясно формулирани стратегически и оперативни цели с конкретни задачи и очаквани резултати. Очакваните резултати се използват като индикатори при съставяне на плана за изпълнение, както и при изготвяне на годишния доклад. От друга страна обаче, основавайки се на наличните документи (доклади, планове, протоколи), трудно може да се потвърди какви са конкретните резултати от водените политики по отношение на поставените стратегически цели:

- Липсват анализи на националните програми НПМ и НПМД. За НПМД има публикувани на страницата на ММС през 2017, 2018 2019 г., а за НПМ са само за 2017 г., като съдържат количествени индикатори за брой проведени събития, дейности, участващи и пр., но няма налична информация за качествени изменения на средата вследствие на провеждането на политиката.
- Непоследователност и липса на свързаност в изготвянето на годишните доклади, което оказва негативно въздействие върху актуализацията на младежките политики в страната и адаптирането на националните документи към реалните нужди и проблеми на младежите у нас, както и реалното излагане на измененията в социално-икономическото положение на младежите съгласно Закона.
- Макар че младежката политика е обособена в специфичен сектор, докладите създават впечатление по-скоро за описание на набор от действия, предприети от различни институции, отколкото за целенасочена политика с ясна и единна крайна цел и конкретни задачи. Многосекторният подход, който е основополагащ за младежката политика според Националната стратегия, е може би разбран по-скоро като сумиране на работата на всички национални институции, имащи отношение към приоритетите на стратегията, а не като координиран механизъм за взаимодействие и постигане на национални цели. Този проблем подлежи на самостоятелен задълбочен анализ, тъй като е ключов за трансформиране на политиките за младежта в нова орбита и като съдържание, и като капацитет за осъществяване. Смятаме, че до голяма степен това е системен проблем и не произтича от специфичния подход на което и да е оторизирано управленско звено за провеждане и координация на политики за младежта. Координацията на такава дейност е необходимо да почива върху добре изяснена оперативна самостоятелност

⁹ Без да претендира за изчерпателност, дори и едно търсене онлайн в сайтовете на големите общини и областни центрове в страната показва, че изготвянето на планове и стратегии е нередовно. Фактът, че няма публична налична информация, говори за това. Информация за дейността на общинските консултативни съвети също липсва или е ограничена. Често последните откриваеми документи са с дата от преди две, три и повече години.

на звената – субект в изпълнението на политиките за младежта или при друг ясно определен ред, който да позволи пълноценно разгръщане на тези координационни функции.

- Обзорът на докладите дава основание за заключението, че младежите са възприемани най-вече като публика и получатели на определени услуги. Те не участват в изграждането на политиките. Ограничена е информацията за консултации и съвети с участието на млади хора (изключение правят младежките парламенти, организирани в някои населени места).

По отношение на социалното изключване, например, прави впечатление, че за целия изследван период основната мярка за справяне с проблема е финансово подпомагане. Раздаването на средства е необходима мярка за предотвратяване на изключването на определени групи и стимулирането им да бъдат активна част от обществото, но не е достатъчна и има слаб ефект в дългосрочен план за превенция на социалното изключване, особено ако естеството на финансовата мярка е компенсаторно, а не стимулиращо развитие и участие.

Може да се каже, че при формулирането, изпълнението и отчитането на резултатите на политиките за младежта преобладава подходът, третиращ младите като обект на грижа, а не на партньор в съвместна дейност. Младите хора се възприемат по-скоро като изложени на риск или уязвими и

трябва да бъдат защитени от младежките политики. Такива политики са насочени към специфични сегменти от младежката група с много ограничена координация между отделните сектори.

Представените изводи въз основа на кабинетно проучване се открояват още по-релефно на основата на резултатите от проведеното изследване. Нормално е за основа на настоящата експертна оценка да бъдат класическите индикатори за оценка: нивото на **съответствие и съгласуваност** на целите с установени проблеми и потребности; **ефективността**, възприемана като степен на постигане на специфичните цели; **ефикасността**, изразена като отношение между вложените ресурси спрямо постигнатите резултати; **полезността**, дефинирана като степен, в която постигнатите резултати отговарят на нуждите; и **устойчивостта**, разбирана като степен, в която резултатите и тяхното въздействие е стабилно в дългосрочна перспектива.

Експертният доклад, който има за задача да анализира и обобщи резултатите от проучване за нагласите на младежки организации и участници относно резултатите от действието на Националната стратегия за младежта (2010–2020) е изготвен съгласно тези критерии, а наличието на събраните данни въз основа на инициатива на НМФ създава необходимата база за заключения по същество на този чувствителен и с ключова важност профил на публична политика, каквато е тази за младежта.

4

РЕЗУЛТАТИ И ЕФЕКТИ ОТ ПРОВЕЖДАНАТА ПОЛИТИКА В СФЕРАТА НА МЛАДЕЖТА В ПЕРИОДА 2010 – 2020

Националната младежка политика е ангажиментът на правителството и практиките, чрез които осигурява на младото поколение добри условия за живот и възможности в страната. Младежката политика в България е артикулирана в конкретен стратегически документ, който определя как правителството се справя с въпроси, които адресират младите хора.

Стратегията дава рамката на националната политика за младежта – целите, приоритетите, насоките, проблемните полета – в дългосрочен план. Съответно програмите са основен инструмент за изпълнение на приоритетите на националната политика за младежта. Една програма се разработва въз основа на оценки на предходни национални програми или цялостна оценка и анализ на средата, в която ще се интервенира.

За разглеждания период в страната действат две национални програми за младежта – Национална програма за младежта 2011–2015 и 2016–2020 и Национална програма за изпълнение на младежки дейности по чл. 10а от Закона за хазарта през 2017, 2018, 2019 и 2020 г. Програмите се ръководят, организират и координират от Министъра на младежта и спорта.

Политиките не трябва да създават само ползи, те създават и ново състояние, което трябва чрез рационални методи да подлежи лесно на оценка. Към момента на съставяне на доклада оценка на изпълнението на предходни програми за младежта не са налични на сайта на ММС или в Национална информационната система за младежта.

За периода 2011–2015 г. на официалната страница на ММС и в Националната информационна система за младежта не се открива обобщена информация за въздействието на НПМ, както и за отделните национални публични ресурси по изпълнението на Националната стратегия за младежта (2010–2020). Не става ясно постигната ли е ефективна практика в полза на младите хора чрез наличните ресурси, следвайки политическите стремежи.

В периода 2016 – 2020 г. започва действието на нов петгодишен период на НПМ. През 2017 г. е одобре-

на и НПМИД. Само през 2016 г. има публикуван План за действие по изпълнението на НМП (2016–2020), в който ясно се подредени стратегическа цел, оперативна цел, дейности, бюджет, срок за реализация, очаквани резултати, целеви индикатори за изпълнение и отговорни институции. Анализ на изпълнението за 2017 г. е публикуван за НПМ и НПМИД, през 2018 и 2019 г. е публикуван за НПМИД.

Таблица 1

Предвидените публични средства в лева по двете програми по години:

Година	НПМ	НПМИД
2016	799 000	--/--
2017	1 347 573,25	1 999 751,60
2018	462 188,49	1 997 516,34
2019	567 240,20	888 900,60*
2020	625 555,15	1 996 897,60
2016 – 2020	3 801 557,09	6 883 066,14

*По Направление 3 няма информация за предоставените средства на одобрените проекти

Таблица 2

Финансирани организации по вид през годините по НМП:

Година	Спортен клуб	Друго сдружение с нестопанска цел в обществена полза	Общо
2016	1	70	71
2017	0	17	17
2018	2	25	27
2019	3	17	20
2020	10	36	46
Общо	16	165	181

Таблица 3

Финансирани организации по вид през годините по НПМИД:

Година	Спортен клуб	Друго сдружение с нестопанска цел в обществена полза	Общо
2017	34	39	73
2018	18	24	42
2019	4	4	8*
2020	15	21	36
Общо	71	88	159

*Липсват данни за финансираните организации по Направление 3

По двете програми съгласно *Наредба № 5 от 11 август 2016 г. за условията и реда за финансово подпомагане на проекти по национални програми за младежта* бенефициенти са организации, регистрирани по Закона за юридическите лица с нестопанска цел за осъществяване на дейност в обществена полза и имащи за цел и/или предмет на дейност реализиране на младежки дейности, които са изцяло с нестопански характер или които са със стопански и нестопански характер, ясно разграничени с възможност за проследяване на приходите и разходите и активите и пасивите, свързани с тяхното изпълнение.

В посочените по-горе изисквания (стр. 7) се уточнява, че националната политика с високо качество не се измерва само с количеството отделени средства в бюджета за младежки организации и млади хора. Най-добрата политика е онази, която следва ясна стратегия, по най-добрия начин анализира и адресира реалните нужди на младите хора, успява да развие конкретни и специфични цели и прилага мерки, които в най-добрия вариант постигат целите, които са заложили. Също така трябва да съществува ясна и неоспорима връзка между целите и специфичните цели, от една страна, и конкретните действия, от друга. Трябва и да е осигурен публичен достъп до необходимите документи, механизмите и отговорностите са ясни за всички заинтересовани и участващи страни. Създадена е ясна полза, както и ново състояние, като това е доказано в резултат на проведената политика.

Следвайки посочените изисквания, е направена оценка на данните от проведените интервюта и фокус групи. Основният извод, който може да се направи от събраните данни, е **за раздвижване и качествено нова ситуация в сферата на младежката политика**. Най-кратко това е изразено в думите „растеж с прогрес, защото със сигурност тези въпроси са много по-видими отпреди 10 години или отпреди 15 години“. Инициативите и дейностите, предприемани на полето на политиките за младежта, със сигурност са оставили следа в открояване на темата и насочване на вниманието към тях. Представените по-горе данни потвърждават основанието за подобна констатация. Наред с това обаче е видно, че освен замисъла и общата активизация по темата, редица инициативи и самият подход са **неритмични, фрагментарни и неустойчиви** както в съдържанието, така и в обхвата и устойчивостта на начинанията. Осъществяването на стратегията за политиката за младежта е коментирана от разнообразен кръг специалисти и младежки активисти (респонденти в даденото изследване), чието мнение има ключово значение в реконструирането на една относително цялостна картина за оценката на изминалия десетгодишен период.

Нека във връзка с това отворим няколко базови предпоставки, които са водещи критерии за съдържанието на настоящата експертна оценка. Документът, предмет на анализ, е стратегически, с десетгодишен срок на изпълнение. Това означава, че неговите предмет, цели и задачи имат обхвата на средносрочен стратегически документ, който е положен в обхвата на определена гранд стратегия за младежта или друга, която обхваща стратегическата посока за развитието на младежта. Доколкото не ни е известно да съществува подобен документ, то приемаме, че широко заявеното от практически всички заинтересовани организации, политически субекти и лица, че младежта е приоритет за развитието на страната, то вероятно се има предвид, че **стратегическата посока в развитието на обществото се разглежда преди всичко през грижата за съвременните млади като грижа за развитието на обществото като такова**.

Проблемите, които могат да се открият по отношение на резултатите от действалата в продължение на десет години Национална стратегия за младежта въз основа на получените емпирични резултати, са няколко и предполагат задълбочена дискусия и промяна в конструирането на политики за следващия средносрочен период на стратегия за младежта.

На първо място, това е разбирането, че **младежта е приоритет за държавната политика, което обаче не е подкрепено от консолидирано мнение за това по какъв начин това е постигнато или е напълно непостигнато**. Този извод се подкрепя от аргументи в обобщените резултати от цялото изследване (кабинетно проучване, фокус групи и интервюта). Въпросът не е в количественото изражение на това колко от респондентите съумяват да отговорят с конкретни примери и числа, а в това, че самите лидери на младежки организации, които са заинтересована страна в осъществяването на младежките политики, не са наясно относно дефиницията на понятието за младежка политика, неговия обхват, цели и постигнати резултати. Това е знак за фрагментирана дейност в сферата на младежките политики, за комуникационни дефицити и липса на консистентност в осъществяване на стратегията. Промяна в тази насока за следващия програмен период би допринесла за пълноценно участие на широк кръг заинтересовани страни и би спомогнало за повишаване на ефективността на политиките в изпълнение на стратегията и за подобрене на капацитета на самите младежки организации за разгръщане на техните амбиции и непосредствени цели.

На второ място, независимо от наличието или липсата на яснота относно това какво е и какво не е младежка политика, се очертава ясно **консолидирано мнение относно относително огра-**

ничения обхват на политиките за младежта. Конкретният изказ в отговорите във фокус групите и в интервютата показва, **че по-скоро е наличен кумулативен резултат от дейности по повод младежта, който резултат се осмисля като младежка политика постфактум.** В подкрепа на този извод могат да се приведат редица откъси от изказвания на участници във фокус групите, които говорят за кухи обеми в младежката политика, за бюрократизирани конкурси, за това, че активизмът сред младежите е наличен поради причини, неизключващи от ясно разпознаваеми младежки дейности, а поради собствен интерес и инициативност на самите участници. С други думи, тези младежи биха участвали и при наличието на програми, насочени към младежта, и при тяхната липса. Последното е красноречив знак за необходима промяна в посока на разширяване на обхвата както на организациите, така и на самите младежи в ролята си на действителни участници, натрупващи опит и капацитет за по-нататъшни собствени проекти.

На трето място, анализът на резултатите откроява **разпръснатата картина**, в която е трудно да се каже дали и **доколко действалата стратегия е постигнала своите цели.** Самите интервюирани и участници във фокус групите посочват, че не познават дадения програмен документ. Последното предполага енергични и последователни действия не само за осведомяването им в качеството на заинтересовани страни, а за активно участие още в етапа на конструиране на съдържанието и профила на дейностите на младежките политики.

Разнообразието от получените отговори в дълбочинните интервюта и фокус групите позволява типологично обобщение, но също така заслужава да се открият отделни цитати поради индикацията в тях за специфични проблеми, наблюдение или опит от страна на респондентите.

Така например, един от интервюираните споделя, че цялостната оценка на младежката политика през изминалия период може да се сведе до *„стихийна и основно свързана с финансиране. Просто няма целенасочено финансиране за качествена младежка работа и това е доста сериозен проблем“*. Друг интервюиран се спира на специфичен въпрос от процеса на осъществяване на тази политика, свързана с липсата на устойчивост в лидерството. Проблемът е назован като текучество или постоянна смяна на ръководни лица в тази дейност: *„една постоянна смяна на ръководните органи в едно министерство, едни хора тъкмо да се научат да работят с това, но ги сменят с други.“* Друг ракурс е видян като проблем на неконсистентност на процеса в осъществяване на младежките политики: *„Несистемна и невъвличаща младите хора. Какво означава това? Несистемна,*

защото има периоди, в които организациите и общностите разбират, че има едно възбуждане и събуждане на проблематика около младите хора или политиките за младите хора“. Същевременно, друг интервюиран споделя, че за изминалия период се наблюдава *„растеж с прогрес, защото със сигурност тези въпроси са много по-видими отпреди 10 или отпреди 15 години“*.

Защо се спираме на тези откъси от интервюта? Те визират различни аспекти на младежките политики и същевременно формират оценка въз основа на този сегмент от всичко направено през изминалите десет години. В резултат за изследването се получава своеобразен букет от оценки и предпоставки, които позволяват да се реконструира цялостната картина, в която безспорно се открояват силни страни и постижения, както и характерни дефицити и пропуски, които не само подлежат, но е видимо и как да бъдат превъзможани през следващия период на действие на стратегията за младежта. Заслужава да се отбележи, че някои от интервюираните навлизат в конкретен анализ и предложения, които позволяват да се забележат липси в обхвата и ефективността на младежките политики. Така например, е споделено, че *„изключително неустойчив, за съжаление, е както растежът, така и секторът сам по себе си, по простата причина, че той няма бюджетно изражение в национално, в регионално и в градско ниво, т.е. много често се разчита само на европейско финансиране и на проектно съществуване, което само по себе си прави всяка една гражданска инициатива изключително неустойчива и несигурна.“* В това отношение е откроеена положителната организаторска и мениджърска роля на Национален младежки форум. Същевременно, интервюираните не са безкритични и изразяват своята задълбочена съпричастност към въпросите, предмет на провежданите интервюта. Така например, е направено предложение, в по-нататъшната дейност на НМФ в качеството ѝ на „чадърна“ организация, да има обособяване на структуроопределящи теми в дейността ѝ, които да не се формират около и да не зависят от изпълнението на проектни ангажименти. Фактът, че изследването е идентифицирало младежки активисти, които отговарят на поредица въпроси от едно дълбочинно интервю, е сам по себе си знак за наличие на опит и капацитет в редица младежки организации. Те на свой ред би следвало да бъдат естествени търсени партньори от принципала на младежките политики в лицето на Министерството на младежта и спорта. Критичният дух на отговорите по повод дефицитите в комуникацията на ММС с младежките организации в отминалия десетгодишен период е повод за промяна спрямо предстоящия. **Търсенето на такава промяна е видимо в няколко основни направления:**

- Преди всичко това е **очакването за консистентност на младежката политика**, осигурявана от **добро взаимодействие между водещата структура на Министерството на младежта и спорта и множество младежки организации** в столицата и страната.
- На второ място е развиването на **капацитет (особено административен) на младежките организации** за по-добър обхват на младежката публика на терен. По този повод се налагат няколко пояснения:
 - Очевидно е, че младежката аудитория се характеризира с голяма вътрешна динамика и възрастова разслоеност. Независимо че законът дава ясни възрастови граници на младежката група, отношението и работата с нея **предполага диференциация на подхода и специализация на вътрешногруповите цели**. За разлика от политиките към която и да е възрастова група извън младежката, за нея вътрешногруповите особености предполагат специфика на програмите като съдържание и подход, като начин на мобилизация и търсена интеграция. Така например, няма как политиките, насочени към младежи в гимназиалната възраст и тези в постстудентския статус да бъдат резултатни, ако не са адаптирали целите си спрямо особеностите на възрастовата психология и социологически профил на житейските предизвикателства към всяка от тях. Тази проблематика е засегната в множество отговори в дълбочинните интервюта и дискусии във фокус групите. **Диференцираният подход на младежките програми би постигал по-голям и забележим напредък във включването на младежите в организации и разнообразие от дейности**, ако съумее да ги конструира за следващия програмен период така, че обявяваните конкурсни сесии за проекти да отговарят на реалните потребности, тежения и ограничения на съответната младежка група. Може да се предположи, че микро проекти с кауза биха имали по-голям отзвук сред 15- и 16-годишните чрез стимул да очакват и да търсят възможности за осъществяване на свои идеи чрез политиките, водени от Министерството на младежта и спорта.
 - Обратно на необходимостта от вътрешногрупова специализация е очакването за общо **консолидиращата** роля на националната политика за младежта въз основа на добре конструирана стратегическа посока и рамка. Независимо колко различни са във вътрешногруповата си възрастова диференциация, младежката група е обект на специфична политика, базирана върху

общи принципи и цели. Националната политика за младежта очаква да се разгърне по такъв начин, че да провокира любопитството, участието, създаването на организации, устойчивостта на интереса и разрастването на обхвата на участниците. Разпознаването на пределно широкия обхват от заинтересовани страни при изработването и осъществяването на стратегията гарантира нейния ефект и резултатност.

- Друг ясно разпознаваем сегмент в националната политика за младежта, който подлежи на подобрене, е нейното **регионално балансиране** и подобreno взаимодействие с централната администрация. Доколкото животът на всеки човек преминава в средата на конкретно населено място и регион, то подобренето на капацитета на младежките организации в това ниво е предпоставка за постигане на осезаеми резултати. Отчитането на тези особености, включително **бюджетното им обезпечаване**, е друго повтарящо се мнение, споделено в интервюта.
- Анализът на отговорите на интервюираните лица по повод Националната стратегия за младежта като процес на развитие засяга проблема за **капацитета на водещите институции да поддържат устойчивост и напредък в обема и вида задачи**. Отбелязва се загуба на скорост и мащаб, говори се за отстъпление от постиженията, капсулиране и фрагментиране на водените политики.
- Съществена тема във фокуса на вниманието на изследването е ролята на **младежките работници**. Специфичен извод по отношение на тяхната работа се свързва с комуникацията на младежките политики, капацитета за създаване и пълноценно функциониране на младежки организации и съдействието за проактивно участие на младежите в осмисляне на техните проблеми и възможни начини на участие.

По-конкретно, предложенията, изразени в изследването за промени в бъдещия програмен период, могат да се обобщят:

- Въвеждане чрез Закона за младежта на **задължителен брой документи** по изпълнението на националната стратегия – планиране, отчитане, мониторинг.
- Създаване на **логическа рамка на стратегическо планиране**, която стъпва, първо, върху решаване на специфично младежки проблеми в сферата на компетентност на ММС и, второ, интегриране на младежките проблеми в рамките на други секторни политики – образование и обучение, заетост и предприемачество, здраве, социално включване, култура.

- **Оценката на Националната стратегия за младежта**, изразена в проведените интервюта, е за **адекватен и отразяващ реално проблемните** области и стратегическите целеви приоритети по отношение на младежта в страната документ. Проблемите, според интервюираните експерти, произтичат **от недобре разписаните оперативни цели и задачи**, липсата на изпълнение и финансиране и **неясно определените отговорности на различните структури и институции**, ангажирани в областта на младежката политика.
- В същата насока са и коментарите по отношение на двете национални програми за младежта, които са били активни в периода 2010–2020 – адекватно разписани цели и приоритети, но не-добро идентифициране на конкретните задачи, мерки и действия за тяхното постигане.

Едва ли има програмен текст или събитие, което да не е фокусирано върху тезата за младежта като приоритет на държавната политика. Факт е, че държавата е обособила институционална подкрепа за това. Съществува административна структура, ото-

ризирана да изпълнява тази политика, тя е ресурсно обезпечена и нормативно регулирана. В годините са предприети стъпки Стратегията за младежта да бъде осъществявана чрез конкретни законови и подзаконови документи. Създадена е институционална инфраструктура за нейното провеждане. Изпълнени са формалните изисквания за ежегодна отчетност във формата на доклад за младежта. Същевременно обаче резултатите от проведеното проучване ясно показват, че макар да има напредък в сравнение с ранните години на прехода, все пак дейностите на различни младежки активисти и групи са встрани и до известна степен неосведомени за мащаба на възможностите на политиките за младежта. По тази причина и предвид новия институционален потенциал очаквано за предстоящия нов етап от развитието на политиките за младежта е те да си поставят по-амбициозни цели за **трансформиране на младежта от обект на грижа в субект на политиките за своето развитие**. Диференциране, децентрализация, взаимодействие и насърчаване на ефективно лидерство са възможните начини за разгръщане на национална политика за младежта от принципно ново качество и мащаб.

5

ИДЕНТИФИЦИРАНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПРОБЛЕМНИ ОБЛАСТИ

Независимо от създаваната в отчетните доклади за младежта картина, изразените тези в интервюта и във фокус групите са достатъчно основание за открояването им като особено значими при формиране на целите за следващия средносрочен период на младежка стратегия. Като се има предвид, че всички респонденти са активни лица в сферата на дейност на младежките политики, тяхното мнение по определение има тежест само по себе си, както и в оформянето на обобщенията. Така например е казано: *„Това, което наблюдаваме за последните 3–5 години, е, че обикновено младежките работници в България или работят с тежки социални случаи, или работят с шепа хора, които са активни и знаят, че имат роля в младежката политика. На това нещо не се дава гласност дори в началното училище – един човек, израствайки в училище, няма представа, че трябва да е активен и да има роля в младежката политика“*.

Това съждение свидетелства за два значими проблема: че съществува изместване и стеснение на фокуса на младежките дейности като тематичен обхват и фактическа изолация от голямата младежка група в нейната цялост и динамика, както и недобрата координираност на целите между отделните сектори.

Заслужава да се отбележи, че доколкото младежката група е динамична предвид възрастовия характер за принадлежност и обхват от страна на разглежданите политики, то обратната връзка за резултатност и обхват на участието е добре да бъде проследявана в много кратки времеви интервали. Пропускът за обхват на младежите в ранния период, когато те са ученици, е една от предпоставките да останат извън дейностите, насочени към тях като целева аудитория.

Респондентите открояват няколко проблема в младежките политики, които контрастират на официализираното обобщение в годишните доклади за младежта, изготвяни въз основа на кумулативното описание на редица дейности по повод младежта от организации, опериращи на това поле. Картината в докладите е за все повече

обхванати младежи, адресирани от инициативи на различни организации и техните проекти. Фактическото състояние на нещата е може би доста различно. Основание за такова заключение намираме в споделените мнения на респондентите. Ето какво казва една от интервюираните, участвала във фокус група като младежки активист: *„Друго предизвикателство пред младите хора е достъпът до ресурси, т.е. финансови средства, с които да развият и реализират идеите си, защото има много готини млади хора, които са иноватори, които са на 15, на 17 и на 20 години, но няма такава система, с която да бъдат подкрепени така, че да реализират своя идея, или много малко са такива системи.“*

Цитираме това изказване, тъй като е симптоматично за един от най-острите, според нас, проблеми. Той се отнася до обхвата на младежките политики, както и техния вид и съдържание на дейностите. Ако дадена инициатива – по превенция срещу употребата на наркотици, например, се е състояла в изготвяне на рекламен клип и е прозвучала по радиото, това едва ли означава, че е обхваната младежката аудитория в нейната цялост, тъй като по презумпция вероятно слуша радио. С други думи, трудно е да се защити тезата, че щом дадено събитие е насочено към младежката аудитория, то то я обхваща по определение в нейната цялост. Проблемът, който се визира в дадения случай, е фрагментираността на субектите на младежката политика. Ако се приеме, че една от целите е пълноценен обхват на цялата младежка аудитория, то цитираното по-горе изказване е свидетелство за това, че те едва ли са изпълнени в очаквания обем и качество.

На основата на това и други подобни наблюдения могат да се направят някои съществени препоръки: а именно, че новата стратегия за младежта **трябва да се разчупи и диверсифицира към мрежовата структура на участие на младежките организации и отделни личности.**

Може да се каже, че младежката политика не успява да постигне и друга базисна цел – да присъства в живота на младите чрез разпознаваеми иници-

ативи, достъпни за тяхното ниво, опит, капацитет и цели. Мащабът на финансиране на проектите обикновено многократно надхвърля възможността за участие на начинаещи организации и съвсем млади хора, което, от една страна, ги пренебрегва и въздържа от участие, а от друга – отлага възможността да формират социален капитал с оглед развитието си като предприемчиви и активни зрели участници в социалните процеси.

Най-сериозният проблем, срещан в мненията на различни категории респонденти, е *обхватът на политиките* за младежта. Може да се обобщи като препоръка за следващия програмен период на стратегията за младежта – **младежките политики да не бъдат по повод младежите, а преди всичко с участието на младежите.**

Доколкото младежката група е динамична поради възрастовия критерий за принадлежност и доколкото спецификата на тази група има стратегическо значение за развитието на обществото (днешните млади са утрешните активни творци на всички социални процеси), **то резултатите от политиката за младежта са един от ключовете за постепенно решаване на хронични проблеми от годините на преход.** Последното често е свежда до въпрос на време и смяна на поколенията. За да се случи такава плавна промяна, е важно социализацията на новите млади да протича в среда, която им позволява активно да търсят себе си, да развиват своя потенциал, да укрепват самочувствието си, като осмислят целите си, предприемат действия за тяхното постигане, сблъскват се с трудности и укрепват, като преодоляват препятствия. Всичко това е трудно да се предпише единствено на политиките за младежта, чийто принцип е ММС. Очевидно е, че водещи институции са тези на образователната система, семейството и всеки друг, който участва в процеса на юношеската социализация. В този смисъл Министерството на младежта и спорта има строго определена роля, която се свежда до провеждане на политика за активно участие в свободното време на младежите, осигурявайки подкрепа за тяхното пълноценно развитие. ММС е важно да бъде подкрепено в осмислянето, структурирането и комуникирането на ролята му на водеща институция в осъществяване на политиките за младежта. ММС е коорди-

натор в инициирането и провеждането на политиките за младежта в тясно взаимодействие със заинтересованите страни. На свой ред последното предполага ясно идентифициране на заинтересованите страни и начините за взаимодействие в целия процес на политики за младежта.

Резултатите от проучването адресират тази проблематика по много различни начини в конкретиката на примерите и аргументите, но еднозначно в смисъла на посланието. Осмисленият опит на респондентите обобщава, че един от недостатъците на изминалия период е сложният бюрократичен език, който формално е насочен към младежката аудитория, но по същество я изолмира от възможността да разпознае себе си като потенциален участник. Съдържанието и структурата на програмите предполага организация, капацитет и опит, който автоматично идентифицира като потенциални участници организации с опит. Освен утвърдени младежки организации това често са структури, опериращи на проектния пазар, които са записали в своя предмет на дейност проблемите на младежта, но често такива организации адресират младежите като обект на даден проект, но не и като действителен участник. Учене чрез правене в мащаба и обхвата на нивото на дадена възрастова група би създавало възможност за развитие на собствена компетентност на базата на инициатива, конкретизирана в цели и съответни дейности, разполагане във времето, обвързване с отговорност и постигане на резултати. Младежите като автори на продукт на тяхното въображение, а не потребители на такъв като публика е забележим дефицит, който подлежи на промяна. Независимо че това е ясно открит проблем в отминалия период от действието на Стратегията за младежта, подобна препоръка е резонна и сама по себе си. Доколкото един стратегически документ се предполага не да решава проблеми на миналото, а да сътворява по-добро бъдеще, то осигуряването на възможности за стимулиране на участието на младежите като активен творец на себе си и своя живот е аксиоматична истина. **Проспериращото общество се изгражда от активни и предприемчиви граждани, които живеят в хармония със себе си, умеят да търсят и поемат предизвикателства и да изпитват удовлетворение от живота си.**

6

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

6.1 Изводи

- От интервютата става ясно, че общото мнение за Стратегията като документ е по-скоро положително. Ясно са идентифицирани проблемните области и приоритетите, по които трябва да се работи. Според интервюираните представители на организации, работещи с младежи, и на държавната администрация, голяма част от стратегическите приоритети остават адекватни и валидни до днес.
- **Основните проблеми се свързват не толкова със съдържанието на документа, колкото с неговото изпълнение, отчитане и разбиране.**
- Интервюираните споделят за **прекъснат диалог** – от една страна, между отговорните за младежките политики на национално и на местно ниво, а от друга, между администрацията и младежките организации като цяло. В резултат се отчита липса на разбиране на нуждите на младите, липса на представителство, липса на ресурси (материални, финансови и човешки) и като цяло слаба последователност и резултати в младежката политика в страната.
- Осъществяване на **младежката политика на местно ниво е сред най-критикуваните елементи** от националната политика за младежта. Основният подход, зад който застават интервюираните в своите препоръки, е **подходът „отдолу нагоре“** по отношение на разработване и провеждане на политиките за младежта в страната. Идентифицирана е **необходимостта от създаване на среда за изграждане на структури по места**, които да работят с младежките организации, и засилване на диалога между общинската администрация и младежките организации. От този диалог, според интервюираните, би трябвало да се придобие информацията за идентифицираните нужди и проблеми на младите и да се предаде „нагоре по веригата“ до ММС.
- Оценките за цялостната политика за младежта през последните 10 години не са еднозначни. Интервюираните експерти както от неправителствения сектор, така и от държавната администрация споделят, че има положителен напредък за този период, но в същото време се наблюдава и сериозна непоследователност и несистемност в работата на институциите по отношение на младежкия сектор.
- **Положителното** през периода от 10 години, в който действа последната стратегия за младежта, също е оценено. Често споменавано предимство са първоначално инициираният диалог между институциите и младежките организации и стартираният процес по овластяване на младите. Точно в тази насока са и основните критики обаче, тъй като стартиралите положителни процеси са или прекратени, или стават нестабилни, с което отмира или се загубва и първоначалният ентузиазъм по развитие на младежката политика в страната.
- Общото мнение е, че с малко изключения младежите и младежките организации не участват в изготвянето на политиките, които ги засягат, защото не са разпознати като възможни партньори с потенциал и капацитет на съответните нива. Това от своя страна води до отказ от участие от страна на младите в процеса на взимане на решения, „обезсърчаване“ на младежките организации и чувство за непредставеност.

6.2 Препоръки

- Основните препоръки са свързани с **по-активното въвличане на младите** в разработването и изпълнението не само на стратегическите, но и на оперативните документи за младежта.
- Необходимостта от **актуализация на националните програми за младежта**, която да стъпва оценка на предходни периоди, така че да се видят отчетените настъпили промени.
- **По-чести срещи на местно и на национално ниво между институциите**, отговарящи за политиките за младежта, и организациите, представляващи самите младежи.
- Преминаването към по-широка **децентрализация на политиките за младежта и координация на правомощията и финансовите ресурси с общините**, които от своя страна да работят в по-тясно сътрудничество с (местните) младежки организации.

- Подобряване на координацията¹⁰ между отделните институции, между отделните нива на управление по изпълнение на Стратегията, между отделните субекти, като успоредно се повиши и капацитетът на различните страни по формулирането, изпълнението, монитоража и отчитането на процеса.
- Промяна на философията за финансиране на крупни проекти, в които организации на младежите не разпознават себе си като потенциални участници. Обособяването на проектни линии и за малки проекти, съобразени с вътрешногруповите особености на младежката аудитория, ще насърчи участието на широк кръг младежки общности и организации, ще способства за тяхното укрепване като институции и ще обезпечи интеграцията на младежите в същината на водените политики за младежта. Това би бил силен инструмент за популяризиране на политиките на участие.
- Стратегията за развитието на младежта и политиките за нейното осъществяване пропускат да насочи вниманието си и към **формиране на младежки лидери**. Иниципирането и провеждането на активен диалог и взаимодействие между ММС като принципал и младежката аудитория предполага умение за създаване на организация и лидерство.
- Основното предложение, изказано от всички запитани, включва по-широко ангажиране от страна на младежките организации в отчитането на свършената работа. Препоръките са за работни срещи между представителите на администрацията и представителите на младежите при приемането на годишните отчети и доклади.
- **Обособяване на различни целеви групи вътре в групата на младежите** – най-вече за различните възрастови групи, които, според представители на младежките организации, имат различни нужди, които не могат да бъдат обхванати от една обща политика за младежта.
- **Подобряване на взаимодействието между институциите**, които работят в областта на младежката политика (на национално и на местно ниво), както и между институциите и младежките организации и самата група на младежите.
- Разработване на **единна система за наблюдение** с проследими и измерими индикатори по приоритети и цели, извършване на оценки на изпълнението и въздействието.
- Разработване на **общи указания** за ефективно изпълнение на Националната стратегия за младежта на всички нива, които да включват и разработване на общинските и областните планове за младежта, което да доведе до единна, ефективна и ефикасна политика на местно ниво.
- Изграждане на **единна система за осигуряване на информация за постигане на стратегическите цели**, която да е публична и да включва връзката между изготвените отчети, приетите годишни доклади и постигането на целите.
- Препоръка, обособена в хода на интервютата, е осигуряване на повече ресурси и младежки пространства. Това включва места, зали, в които младите да се социализират и да прекарват свободното си време, и места, в които младежките организации да упражняват и развиват своята дейност.
- Разпознаване на младежките организации като надежден и релевантен партньор и създаване на **възможност за тяхната стабилност** чрез подкрепа на административния им капацитет.
- Методът за получаване на **обратна връзка** от страна на младите чрез анкетни карти веднъж или два пъти в годината е оценен като неработещ от участниците в интервютата. Основната препоръка в това отношение са редовни срещи между представителите на всички заинтересовани страни както на местно, така и на национално ниво.
- Новият етап от развитието на политиките за младежта трябва да си постави по-амбициозни цели за **трансформиране на младежта от обект на грижа в субект на политиките за своето развитие**. Диференциране, децентрализация, взаимодействие и насърчаване на ефективно лидерство са възможните начини за разгръщане на национална политика за младежта от принципно ново качество и мащаб.

¹⁰ Критичният необходим минимум, за да е налице координация, се отнася до положение, при което организациите, включени в една система, имат информация за планираните мерки и дейности на останалите и се стремят съвместно да не се дублират, докато широкото разбиране за координация касае развитието на идентични стандарти за поведение, които обвързват едновременно всички организации в системата и налагат специфични механизми на взаимодействие (вж. Peters, 1998: р. 10 – 11).

7

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Цялостната оценка за Националната стратегия за младежта (2010–2020) като документ може да се определи като положителна по отношение на задаването на обща и ясна посока на стратегическо развитие на младежката сфера и грижата за младите хора като най-важна национална кауза, за да се осигури европейското развитие на България. Ясно са идентифицирани проблемните области, приоритетите, стратегическите цели, задачите и очакваните резултати. Формулирана е конкретна визия и са определени стъпките на управление на младежката политика. Според интервюираните представители на организации, работещи с младежи, и на държавната администрация голяма част от стратегическите приоритети остават адекватни и валидни и до днес.

Основните проблеми се свързват не толкова със съдържанието на документа, колкото с неговото изпълнение и отчитане. Регистрира се **прекъснат диалог** – от една страна, между отговорните за младежките политики на национално и на местно ниво, а от друга, между администрацията и младежките организации като цяло. В резултат се отчита липса на разбиране на нуждите на младите, липса на представителство, липса на ресурси (материални, финансови и човешки) и като цяло слаба последователност и резултати в младежката политика в страната.

Установява се и **неразбиране за хоризонталния характер** на младежката политика както на национално, така и на местно ниво, но и сред самите младежки организации. Младежката политика пряко влияе на развитието на други отделни сектори предвид основната ѝ целева група като обект и субект. Самата стратегия „налага прилагане на многосекторен подход в политиката за младежта“ поради широкия обхват на проблемите, които засягат младите хора.

Отбелязва се и **липсата на капацитет** за управление на координационни механизми, които да

управляват хоризонтално сътрудничество. Непосредствена цел на хоризонталното сътрудничество е да се обменят идеи и ресурси както от публичния, така и от частния сектор и да се установи система на устойчиви взаимноизгодни взаимодействия, а дългосрочната перспектива – да се укрепва съвместното намиране на иновативни ефективни решения. Поставени са под въпрос в хоризонталното управление ефективността, ефикасността и социалната приложимост, като се откроява нуждата от създаване на подходящи механизми предварително да се вземат под внимание нуждите на множество заинтересовани страни, ангажирани с приложението на изработените политики и да се оценяват постигнатите резултати. Това ще създаде условия противоречията и напреженията да се абсорбират в процеса на формулиране и осъществяване на публичната политика, като чрез конкуренция на различните интереси в общността се създава среда за постигане на предварително съгласие, както и минимизиране на възможните рискове, които биха се появили от потискането и пренебрегването на интересите на различните групи в общността. Това ще предпостави по-добри условия за взимане на оптимални решения, както и запазване на общностната сплотеност и ангажираност.

В заключение може да се каже, че Националната стратегия за младежта (2010 – 2020) създава рамката за стратегическо придвижване напред, постига известни резултати, върху които може да се надгради развитието на новата стратегия за младежта, като се подобри диалогът между институциите и младите хора и вторите бъдат реално разпознати като субект на младежката политика, като се подобри координацията между отделните институции, между отделните нива на управление по изпълнение на Стратегията, между отделните субекти, като се повиши капацитетът на различните страни по изпълнението, мониторинга и отчитането и се гарантира публичност на процеса.

ЛИТЕРАТУРА

1. Танева, Ал. Лидерството: Управление извън господството, 2005
2. Танева, Ал. Към разбиране на понятието политическо, 2017
3. Denstad, F. Youth policy manual. How to develop a national youth strategy? Council of Europe publishing, 2009
4. Hall, T. and Williamson, H. Citizenship and Community, Youth Work Press, Leicester, 1999
5. Peters, B. Guy, Managing horizontal government, 1998
6. Williamson, H., Supporting young people in Europe: principles, policy and practice. Council of Europe publishing, 2002
7. Youth policy essentials. Youth partnership revision, 2019
8. Council of Europe, The development of an integrated approach to youth policy, Strasbourg, 1993
9. Закон за младежта, nism.bg/zakon
10. Национална стратегия за младежта (2010 - 2020), nism.bg/strategia

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИ

- 17 Таблица 1
**Предвидените публични средства в лева по двете
програми по години**
- 17 Таблица 2
Финансирани организации по вид през годините по НМП
- 17 Таблица 3
**Финансирани организации по вид през годините по
НПМИД**

За авторите:

Доц. Албена Танева е социолог, преподавател и изследовател в катедра по „Публична администрация“ в Софийския университет. От 2020 г. е и ръководител на катедрата. Главни теми в работата ѝ са политиката и публичната власт, лидерството като социален феномен, ролята на гражданското общество в либералната демокрация.

Лилия Еленкова е докторант в катедра по „Публична администрация“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Темата на дисертацията ѝ е „Развитието на младежката политика в България след 1989 г.“ Председател на Национален младежки форум в периода от 2012 до 2014 г. с два последователни мандата.

Дизайн на изследователската програма, кабинетно изследване и подготовка на предварителен доклад – Институт по социология „Иван Хаджийски“.

Издател:

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България

Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:

Хелене Кортлендер | Директор, ФФЕ, Бюро България

© Фотография корица: Александър Драев

© Дизайн корица: ViBrand Visuals

Предпечат и печат: Про Креатив Студио

Заявки / Контакт:

office@fes.bg

Използването с търговска цел на всички, издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации, не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

Мненията, изразени в тази публикация, принадлежат на автора/ авторите и не отразяват непременно позицията на Фондация Фридрих Еберт.

Всички текстове са достъпни онлайн:

<http://www.fes-bulgaria.org>

София, 2020 г.

ISBN 978-954-2979-69-2